

CIRKUSZI AKROBATIKA

Alaputatási és szakmódszertani periodika

XI. évf. 1. sz. 2018 TAVASZ

[Almássy Balázs: Victor Hugo: Nevető ember >>>](#)

Almássy Balázs: Victor Hugo: A nevető ember

„Ahol érzelmeink is közbeszólhatnak, ott nem nevetünk”

/Babits Mihály/

„A száj két rángatózása ragályos: a nevetés és az ásítás.” [\[1\]](#)

/Victor Hugo/

A bohócok festett mosolyát elnézve felvetődhet bennünk, hogy ha a nevetés fajtáit kellene számba vennünk, érdekes leltárt állíthatnánk össze: a kuncogástól a kényszeredett és erőltetett nevetésen át a könnyes hahotázásig terjedő hosszú felsorolásból egy valami biztos hiányozna: az örökké tartó, állandó nevetés. Ilyen nincs, nem lehet, s ez kívül esik hagyományosan szocializált viselkedésmódunkon is. A nevetés alkalomhoz kötöttsége annyira nyilvánvaló, mint létünk végessége, s ha valakire mégis a folyamatos vigyoroghatnék lenne jellemző, akkor az sokkal inkább betegesnek, mint szórakoztatónak hat a számunkra, s önkéntelenül is idiotizmust, vagy épp gonosz és kaján szándékot feltételezünk a magatartása mögött.

A mások gyengesége, tragédiája feletti vigyorgás ördögi hatásáról már Baudelaire is beszélt 1855-ös híres tanulmányában: *„A romantikusok, pontosabban a romantikus iskola egy csoportja, a satanizmus hívei, megértették a nevetésnek ezt az ősi törvényét (...) A melodramák hitetlenjei, a sok pokolra küldött, kárhozott lény, akinek arcát mindörökre eltorzította a visszataszító vigyorgás, mind pontosan megfelelnek a nevetés lélektani törvényeinek.”* [\[2\]](#)

Ugyanebben a tanulmányában elmélkedik arról is, hogy *„a nevetés saját felsőbbrendűségünk tudatából fakad. Ördögibb gondolatot el sem lehet képzelni. Gőg és tévelygés szüleménye! Megjegyzendő, hogy a klinikai örültek valamennyien meg vannak győződve roppant felsőbbrendűségükről. Figyeljék meg, hogy az örültség leggyakoribb, legközönségesebb szimptomája a nevetés.”* [\[3\]](#)

Baudelaire Hugo kortársaként és a romantikus eszmények elvetőjeként maga is visszavisszatérően foglalkozott a groteszk természetével, s újszerű költészetében nem ritkán hasonlóan bizarr, egyszerre a nevetést és a szájalommal vegyes borzongást kiváltó esztétikai hatásra törekedett, mint romantikus pályatársa Quasimodo, Triboulet vagy éppen Gwynplaine alakjával. Egymás iránti kölcsönös tiszteletüket, noha eltérő esztétikai alapelvek mentén alkottak, bizonyítja Hugo Baudelaire-ről írt megállapítása, miszerint „új borzongást” hozott a lírába.

Ha elfogadjuk a megállapítást, mely szerint *„A mai bohócok az udvari bolondok, a középkori karnevál, a korai színjátás és a vásári szórakoztatás régi archetípusaiból jöttek létre.”* [\[4\]](#), akkor Victor Hugo három híres művének (A párizsi Notre-Dame, A király mulat, A nevető ember) főszereplőit, tehát Quasimodo –Triboulet –Gwynplaine alakjainak hármását külön is

érdemes lenne cirkuszkutatási szempontból is megvizsgálni, jelen munkánkban mi most csak Gwynplaine rövid elemzésére szorítkozunk.

Az örök nevetés egyik legmaradandóbb irodalmi képviselőjét, Victor Hugo romantikus regényének, a *Nevető embernek* főszereplőjét, Gwynplaine-t sehogy sem tudnánk beilleszteni a kajánul vigyorgók azon baljós listájába, mely a bajkeverő germán istentől, Lokitól Batman ádáz ellenfeléig, Jokerig terjed.

Eltorzított arca miatt örökké ellentétes hatáskeltésekre kárhoztatott alakja sokkal inkább ahhoz a megkettőzött modern kori bohócalakhoz vezethet el minket, mely a Fehér bohóc és az Augustus kettősének porondbéli együtt szerepeltetésével válik nyilvánvalóvá.

Elterjedt nézet a regényt nemcsak bohóctragédiaként, hanem sajátosan parabolikus művészregényként is felfogni, s a szép és a rút, a magasztos és az alantas, a művészi és a közönséges állandó együttes jelenléte mellett az értelmezési lehetőségeket az csak tovább tágítja, hogy Hugonál gyakran a fizikai szépség jár együtt a legromlottabb jellemmel.

„*Vajon egyértelmű-e a nevetés a jókedvvel?*”^[5] teszi fel a kérdést a szerző, mielőtt Gwynplaine részletes bemutatásába kezdene, s ebben a kérdő mondatban megragadható a főhős létének egész tragédiája is. A titokban előkelő származású Gwynplaine arcát gyerekkorában, erre a barbár beavatkozásra képzett, kifinomult kezek, szétszabdalták, és örökké vigyorgó „tátongó álarc”-cá formálták át, mely mintegy levehetetlen maszkként egybe forrt vele. Kerekcsőjével az országutakat járó vándorkomédiás, Ursus, egy viharos éjjel befogadja őt, és vele együtt a felnőtté serdülve csodálatos szépséggé váló árva és vak csecsemőlányt, Deát is. Hármójuk társulata, *Homoval*, a háziasított farkassal kiegészülve aztán egyre nagyobb sikerekre tesz szert rögtönzött előadásaikkal, melynek központi alakja a gyerekként elcsúfított Gwynplaine lett: „*Gwynplaine a nevetésével nevetetett. Pedig nem nevetett. Csak az arca nevetett, a lelke nem. Páratlan arca, melyet a véletlen vagy a különös ipar adott neki, magában nevetett. Gwynplaine nem avatkozott bele. Külseje nem függött bensejétől. Nem ő tette e kacajt homlokára, arcára, szemöldökére, szájára, hát nem is vehette le róla. Örökre rányomták arcára a nevetést. Gépiesen röhögött, s annál ellenállhatatlanabban, mert a nevetés megkövesült az arcán. Senki sem vonhatta ki magát a hatása alól.*”^[6]

A torz külsejéből fakadó állandó komikumot azonban Dea vaksága feloldja, s helyébe kettőjük között egy egészen éteri szerelem szövődik, melyet sajátos nyomorúságuk csak tovább erősít, hisz egyikük sem láthatja önmagát, saját arcát, egyikük vaksága, másikuk pedig megsemmisített és újra formált arca miatt, „*Mégis paradicsomban éltek. Szerették egymást. Gwynplaine imádta Deát. Dea bálványozta Gwynplaine-t. - Be szép vagy - mondogatta a lány.*”^[7]

Gwynplaine, nevetésre ingerlő álarcán túl rendkívüli atlétikai és gimnasztikai képességekkel rendelkezett, laza ízületei mindenfajta akrobatamutatványra alkalmassá tették. Ursustól, a komédiástól emellett széles körű műveltséget kapott, melyhez nagy szociális érzékenység is társult. És amikor a megváltozott körülmények között, örökségét visszanyerve, a nyomor megtapasztalásával emlékezetében, tagjává válik a Lordok házának, szóra emelkedik az elesettek érdekében. És az Augustus mellett ekkor megjelenik a Fehér clown is, a világcirkuszi sorstól ráért teljes tragédiájával együtt, hisz „*Nincs megalázóbb szenvedés, nincs nagyobb keserűség, mintha valaki mélyen érez, és komikusan hat kifelé. Gwynplaine-nel ez történt. (...)*

Nem tudott uralkodni vonásain, amelyek nevetségessé tették, sem hallgatóságán, amely sértegette.

Sosem érvényesült borzalmasabban a végzetes örök törvény, a fenségesbe kapaszkodó nevetségesség, az ordításba kevert kacaj, a kétségbeesés paródiája, az ellentét látszat és valóság között. Soha komorabb fény be nem világította a mélységes emberi éjszakát.

Gwinplaine sorsát ez a nevetés döntötte el. Megtörtént a jóvátehetetlen. Aki elesett, az fel tud emelkedni, de akit összetiptak, az nem.”[\[8\]](#)

[\[1\]](#) Victor Hugo: A nevető ember. Európa Könyvkiadó, Bp., 1980. 259. o.

[\[2\]](#) Csorba Géza (szerk.): Charles Baudelaire válogatott művészeti írásai. Képzőművészeti Alap Kiadóvállalata, Bp., 1964. 77.o.

[\[3\]](#) in: Victor Hugo: 76. o.

[\[4\]](#) <https://www.fnc.hu/hirek/item/1552-bohoctortenelem>

[\[5\]](#) in.:Victor Hugo, 257. o.

[\[6\]](#) in:Victor Hugo, 258. o.

[\[7\]](#) in:Victor Hugo, 263-264.

[\[8\]](#) in: Victor Hugo, 550-556. o.